



לקידום השירות במסדרות

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל

אגודת המתרגמים בישראל

הועד הפועל האגף לאיגוד מקצועי



אפריל 1988



עם פרנסת חג המסכה ולקראת יום-העצמאות ה-40  
ואף אנו מציינים בחגיגה פנדמית:  
הגלירון הנדכח, הוא "גלירון סירוב", בלומר  
מרגימה מט' 4. הודו אגודת המתרגמים בישראל  
המכריעים לנו, בכרבתנו כן ירבו פמחות

ת.ד. 2604 ירושלים 9125

לשכת הקישור 02/237444 מבוני 20008

בית הועד הפועל, רח' ארלוזורוב 93, תל אביב  
טלפון 03-431111



**הזדמנות נוספת!!**

**הארכת - המועד להגשת מועמדות  
לפרס טשרניחובסקי לתרגומי-מופת**

הפרס יוענק לתרגומי מופת מיצירות המופת העולמיות שתורגמו ממקורן בספרות יפה לסוגיה, ולדברי מדע והגות אשר יצאו לאור במשך השנתיים שקדמו לשנת מתן - הפרס.

הצעות יש להגיש ב-4 עותקים בדואר רשום לעיריית ת"א-יפו, מינהל החינוך הנוער והתרבות / פרסים עירוניים או ישירות

לידי גב' אביבה סנה (ע' ת"א)  
קומה 11 חדר 1115.

המועד האחרון להגשת החומר - 10 באפריל 1988.

כל המעוניין בחקנות הפרס יפנה לפי הכתובת הנ"ל, 438254 - 03.

\*

**תזכורת חשובה!**

ב-10 באפריל עומדת להתקיים הפגישה הראשונה של הסדנה לעריכה שבהקמתה מטפלת חברתנו אביבה גורן (02-818235).

כזכור, מספר החברים בסדנה מוגבל - אבל נותרו עדיין מספר מקומות. אנחנו מבקשים מכל מי שנרשם שיביא בחשבון תשלום לכיסוי חלקי של ההוצאות הכרוכות בסדנה.

דבר המערכת

כשאנחנו מתחילים לגלגל בענייניו של עיתון זה עדיין הקור שולט ברמה, אבל, כמו בכל עיתון שעובר גלגולים רבים - ייתכן שכאשר תשלפו את "מספר ארבע" מתיבותיכם, יכה בכם כבר... חומו של הקיץ.

מילא. העיקר שלא יקרה שום דבר גרוע יותר, וכל מה שירגיז אתכם יהיו דברים בסדר-הגודל... של ההערות הרבות למדי, שהגיעו אלינו על תרגימא מס' 3, כשרובן חלונות וטרוניות על דא ועל הא.

עם זאת, הרי גם לנו מותר... להתלונן, לא? ובכן, הסכיתו: מדוע זה, מעדיפים רובם ככולם של המתלוננים, החל בעניינים טיפוגרפיים (לא ברור בעמ'...) וכלה בעניינים גיאוגרפיים (למה כל כך הרבה ירושלמים) - לרגון (רק, ובעיקר) בעל-פה, ולא - בכתב?

אנא, אנחנו צמאים לקרוא, גלויות, מכתבים - כל מה שאפשר ורצוי!

בחודה  
המערכת

הודעת מודיע:

רדיו מקובץ חולה לשלש גזבריה האגודה מ-7 במארס 1983

הודעות

... הודעות ... הודעות ...

ושאינו יודע לשאול...

מאחר ונשאלנו אם אנחנו מוכנים לשלוח "תרגימא" גם למתעניינים בנושאים לשוניים-תקשורתיים שאינם חברי האגודה, אנחנו מזדרזים "לענות-בגדול":

"תרגימא" יישלח, לכל מי שימציא צ'ק ע"ס 15 ש"ח

לפקודת -

אגודת המתרגמים, על פי הכתובת ת"ד 3663 ירושלים.

לדעתנו - רצוי וטוב שתרגימא יימצא בספריות, בידיהם

של מורים ללשון ועוד ועוד אוהדים בכוח לעניינם של

תרגומי-איכות. בקיצור:

עשו נא למען העיתון שלכם!

תזכורת חשובה!

10-11 יולי: אנו מודים להפקיט השנייה הראשונה של המגזין לעריכת

המגזין (5252825-02)

המגזין יצא לאור במסגרת פרויקט "המגזין" של משרד החינוך

המגזין יתפרסם במסגרת פרויקט "המגזין" של משרד החינוך

המגזין יתפרסם במסגרת פרויקט "המגזין" של משרד החינוך

מפעולותינו...

הוועד נפגש עם מריצחק נבון שר החינוך והתרבות ב-16 במארס, הודות להתערבותו של מר נחמן רז, יו"ר ועדת החינוך בכנסת. בדיון נכח גם זאב לבל. לשיחה זאת קדמו פגישות עם מר רז, ועם מר שליו במשרד החינוך. - כל אלה במטרה לקדם את מעמד המתרגם.

נדונו:

- \* טקס חלוקת הפרסים לתרגום ע"י שר החינוך, בחודש מאי;
- \* הובטח שבתון למתרגם, כדוגמת פרס היצירה לסופרים, למתרגם שירצה להתפנות מעבודה ולהתמכר לתרגום יצירה היקרה ללבנו;
- \* הובטח שמשרד החינוך ימשיך לבדוק את עניין התמלוגים למתרגמים לפי מספר ההשאלות בספריות הציבוריות;
- \* ושוחחנו עם השר על הרעיון לארגן קונגרס בענייני תרגום.

הוועד מודיע:

רוני מרקוביץ חדלה לשמש גזברית האגודה מ-7 במארס 1988.



### מה לעשות?

אצלנו - כמעט כל "מי" ו"מי" - נגמר ב"לון"...

הנרי פישבך סקר לא מכבר ב-ATA (גל' אוג' 87) מילון-ייחודי  
למקצועות-הרפואה שמחברו, איש בלגיה - הנרי ון-הוף (Hoof), רכש נסיון  
עיוני ומעשי בתרגום - באקדמיה ובתעשיית התרופות.  
הסקירה שהסתיימה בהמלצה חמה לא איחרה, כמובן, לעורר את חשוקתנו  
להציץ בו בעצמנו, אבל נסתפק, בינתיים, בכמה פרטים: למעלה מ-300  
עמודים, בהוצאת המו"ל Maloine (פאריז). המילון "משרת" אומנם אנגלית  
וצרפתית, אבל יש בו גם הרבה עזרה למתרגמים (של חומר רפואי!)  
באיטלקית, ספרדית ואפילו... בפורטוגזית. ומה עוד?  
מסתבר שהחלק האנגלי "שמן" יותר במספר הפריטים מהצרפתי, שאחרי הכל  
האנגלית שואלת, מלוא החופן, גם מהלשונות הגרמניות ואילו הצרפתית  
"מסתפקת" יותר בשורשים הלטיניים. לעומת זאת, ב"אורכם" של הפריטים  
עצמם יש לצרפתים "יתרון" - כלומר, בצרפתית יש מלים שכוללות מספר  
גדול יותר של ס"ד וביטויים מורכבים רבים יותר מאשר באנגלית. כך  
לדוגמא - ה-crier הצרפתי מתקצר ל-cry באנגלית וה-daub le muscle  
fessier נהפך ל-intragluteally. כתוצאה מכך - כדאי לדעת שבמוצע  
(שנכון כנראה גם לגבי חומר לא רפואי!) הטקסט הצרפתי ארוך יותר ב-160  
מהטקסט האנגלי, שווה-הערך שלו. והכל כרוך בהיסטוריה ובהשאלות  
ובמיני-מילונים פנימיים - בקיצור - ממש כדאי להציץ, במיוחד שחוגש  
מושם מראש על צרכיהם המעשיים של מתרגמים!



נא להכיר: כי מ\_\_\_ (??\*?)

חצא תורה!

ד"ר פרנסיין קופמן מאונ' בר-אילן דיווחה לנו על "הכנס" של הפרנקופילים ב"אליאנס פרנסייז" שהתקיים ב-6 במארס.

כנס זה מהווה צעד נוסף בשיתוף-פעולה עם "מכון-הספר" של משרד התרבות בממשלה הצרפתית. ("מי יתננו" - הערת "המערכת הירוקה").

מנהלו של המכון ז'אן גטניו כבר ביקר בישראל ומנסה לדרבן לתרגום מעברית לצרפתית, אבל גם (ובעיקר!) לתרגום מצרפתית לעברית.

"הסוכריווי" של גטניו כוללות עידוד-כספי למו"ל צרפתי שימכור זכויות תרגום למו"ל ישראלי. העידוד אמור להביא ל"השוואת תנאים" על

בסיס-השכר למתרגמים ולפי החישוב בצרפת (שעמד לפני כשנה על 65 פ"ח ל-1500 ס"ד). וישנו גם העניין שהולך ומתפתח ביצירת "מילגות-שהות"

ב-Arles וישנה גם כוונה לבנות בבר-אילן מעין בנק-נתונים שיסייע למתרגמים מצרפתית לעברית - ומה שלא פחות-חשוב למכשירים מתרגמים לדעת

מה מבוקש, כרגע ולעתיד הקרוב וכו'. במסגרת זאת הולך ונבנה שאלון-חיזוי, שהופעת הבכורה שלו, נערכה

ב"כנס" דנן. ואנחנו? המערכת מקדמת בברכה "התארגנויות ענפיות" שנעזרת בנספחי-תרבות של

מדינות מעוניינות, מחוץ ההנחה שיועשו בתיאום עם האגודה וטובתם של החברים תישמר. נשמח לשמש כאכסניה להבעת דעות בעניין, ממש כשם שנשמח

להודיע לכם על התארגנויות... בלשונות אחרות. לפיכך, אנחנו שולחים ב' רכת-עידוד מכינה ליפנופילים זלכל יחר ה"פילים" שבדרך!



"אירופאילים" - אל באפכם...

כזכור, פירסמנו כתובת של חנות מיוחדת למילונים בניו-יורק, ארה"ב. אז, ראשית...

אנחנו מבקשים עוד פעם שמי שיגיע לשם, יספר לנו רשמים!

אבל יש גם תוספת:

נודע לנו שיש גם בפאריז - חנות מילונים!

המדובר בחנות

La maison du dictionnaire

98 Bvd. du Montparnasse שנמצאת

75014

Paris

(אלא, מה?)

ויש להם גם טלפון - 43221293

"המקורות האירופאילים" שלנו מספרים לנו שהאוכלוסיה בחנות מצטיינת באדיבותה, והם מוכנים לשלוח לביתך כל קנייה כשהיא ארוזה היטב ועוד הרבה ניסים ונפלאות.

ומה נשאר לנו לבקש? נכון -

שמי שיגיע לשם, יספר לנו רשמים...

יפנופיליה?!

ביולטין JAJ (מיולי 1987) דיווח לקוראיו שאגודת המתרגמים ביפן מונה 186 חברים (נכון ליוני 1987). מהם - 138 אינם יפנים ולא פחות מ-17 מהם חיים מחוץ ליפן. הרהרנו:

האם זאת אומרת, שכעת, יש סיכוי

להצטרפותו של החבר הח"י למנין, מישראל, דווקא?

אנחנו מצידנו בהחלט נשמח להמשיך ולדווח על הנעשה בתרגום ביפן

(ולא רק שם...)

והארה למחפלאים

על העניין (היתר?) שגילינו ביפנים קראנו ב"במחנה" על:

מקרה מסויים שקרה למאיר פינקרט שופך, לדבריו, אור

על תפיסת החיים היפנית. "ידיד יפני דובר עברית

התארח אצלי. לפני שנסע, ביקשתי שיחרגם לי ליפנית

את שירו של נתן זך 'ציפור שניה' ('ראיתי ציפור רבת

יופי'). הוא הגיש לי את התרגום וחזר ליפן. הייתי

מסוקרן, לכן נחתי את התרגום היפני לידיד יפני אחר,

וביקשתי ממנו לתרגם את השיר לעברית. ערכתי השוואה

בין התרגום העברי החדש לבין המקור ונדהמתי.

"בתרגום לא הופיעה מילה אחת שלילית. נותר רק שיר

אידיאלי, מתוק, בלי רמז לבעייתיות. המשפטים 'עד

יום מותי' ו'מילים שאמרתי אמש לא אומר עוד היום',

נשמטו, בשלמותם מהשיר. לעומת זאת נשארה הציפור רבת

היופי, השמש והשלום".

(במחנה 21.1.87)

ואחרי-זה, איך לא נתייצב בוקר בוקר (כמעט) בשערי שגרירות יפן  
בישראל ונחנע:

הבו לנו סיוע לפיתוח התא היפנופילי, באגודת המתרגמים.

אנחנו מקווים ש"התא היפנופילי" יוכל לתרום רבות ליצירת אווירה שיהיה

בה יותר שקט ו"אידיליה מתוקה" במקומותינו.

אל האמריקופילים, ולא רק - בשם האיזון!

ב-Binghamton (ניו-יורק, מיקוד 13901) מצוי מכון-לחקר-התרגום של האוניברסיטה (של מדינת ניו-יורק).

נודע שמכון זה מעוניין לקבל הצעות לתרגום של דברי-ספרות שנכתבו ע"י סופרות אם מעברית אם מאידיש אם מערבית וכיו"ב, אם אפורסמו כבר לפני-כן בדפוס.

על מי שפונה אליהם להציג את הסכמתה הרשמית של הסופרת לתרגום יצירתה.

למערכת נראה שיש בכך אתגר רציני לחברי-האגודה בכלל ולחברות בפרט. אז, חברים, לפני שתקפצו ותאשימו אותו בחוסר-איזון, זיכרו שיש בין החברות שלנו כאלה, שפירסמו בעצמן, כמחברות דברי-ספרות ובכבודן

נחבד - כולנו.

והעיקר, חברות או חברים - בהצלחה!

מה מתבשל?

הטינו אוזן ושמענו שיש כאלה שמתכוננים כבר ברצינות ל...1998, שהרי עניין ה-40 למדינת ישראל כבר כמעט מאחורי כותלנו וצריך למצוא אתגרים ליובל החמישים!

בקיזור - יש אצלנו מי שהתחילו להכין תוכניות להקמתו של מרכז-עולמי לתרגום. המרכז ינצל, ולו במקצת, את אותו מאגר נפלא שכל כך בוזז בשנות החמישים - (ולא רק בהן...) המאגר של הדו-לשוניות (או: הרב-לשוניות) במשפחותיהם של עולים-יהודים לא"י.

המערכת תשמח לארח את "בעלי החזון" במת-תרגימא ואנחנו מבקשים שהקוראים שמתעניינים בנושא ומתלהבים ממנו יצטרפו להגברת העידוד והשקלא וטריא שכל כך דרושים להקמתו של מרכז עולמי כזה, בעולם ספקני (ופיננסי!) כעולמנו.

? Noblesse Oblige

רכז ענייני החברות שלנו יוסף אלרון מודיע שמספטמבר (עד 1 במארס ש"ז) התעשרנו בעוד 76 חברים חדשים (מהם 14 במעמד של נלווים). עם זאת מצער לשמוע מפיו, שדווקא שישים ואחד מהוותיקים "עדיין לא שילמו דמי-חבר לתשמ"ח". אז -

אנחנו מקווים שעם בוא האביב, "תעבור" לכם תרדמת-החורף ותיזכרו... בכותרת דלעיל. (אחרי-הכל, "דמי-חבר" - זה קודם כל מחווה, לא כן?) ולמי ששכח:

"חבר-מלא" ממלא צ'ק על-סך 30 ש"ח ושולח לת"ד 3663 ירושלים.

מי שרוצה לקבל "תרגימא" כאוהד ונלגוה וכיו"ב - ממלא צ'ק על סך 15 ש"ח ושולח אף הוא לכתובת, דלעיל.

קראנו, בחיך מסוים - תרגימא והזירה ... הבינלאומית

אנחנו שואבים (כפי שבוודאי הבחינו קוראינו הנאמנים) הרבה דעת ועידוד. ממה שנעשה בחו"ל. כך, נהנינו, למשל, מאוד "לטייל" בעמוד האחרון של Infomatio (אל תזדרזו לחקן אותנו - גם המקור "דל-אן"!) בטאון אגודת-המתרגמים באונטריו.

העיתון מפגין, לכל אורכו, דו-לשוניות מרשימה שהיחה בוודאי מחממת את ליבם של פרנוקפילים, אבל ההשתלחויות האמיתיות מצויות, כאמור, בעמוד זה כשהכותרת "מדברת בעד עצמה" Faut-il rire? ומה זה?! זוהי סקירה על ספר שיצא ב-1980 בהוצאת Dolphin (שנמצא, וגם, בשבילם, חו"ל! ז"א - ניו-יורק). בספר יש אוסף של שיבושים שמצאה גב' גלוריה Cooper ב"דרכי-התקשורת" של צפון-אמריקה. מה עשינו: העחקנו משם בשבילכם את הידיעות הבאות, בתקווה שהעוקץ לא "מתמסמס" בדרך:

Milk Drinkers Turn to Powder

Owners of all dogs in the city of Metropolis are required to be on a chain or in fenced area

ואנחנו מבקשים - ממי שיזדמן בקיץ לקנדה, שלא ישכח להראות את ה"תרגימא" הזה ל"חברה באינפורמציו" ששוכנים במשרד 212 ברח' Bronson מס' 969 באוטבה. ושתיזהרו! יש שם עוד כותרות, למשל:

Genetic Engineering Splits Scientists

ועוד קראנו... (בחיוך)

על שוטרי הלשון

במדורו של דן בן אמוץ/ בחפירות הלשון

"הלשון המדוברת איננה מלעזת את העברית אלא אדרבא ולהיפך: היא מעברחת את הלועזית לפני שזו נטמעת בקירבה. [הערת המערכת - הדבר מתחיל בעצם כבר בהיגוי, ואם מישהו מוכן "לנדב" לנו "סיפור-מהחיים", על "תעלולי הפה" בלשון - עם לועז, נשמח לפרסם!] רוצים דוגמא? אתן לכם עשרים... "סטוצים"... מאידיש... "בוטיקים"... [נ.] "פרמיירות" מצרפתית... "להתברדק" מתורכית... "וויקאנדים" מאנגלית... "היפוכונדריות" מיוונית, "כולרות" מלטינית, "חאלטוריסט" "פוגרומצ'יק"... מרוסית, "מאצ'ואיסטי" מספרדית, "ממסטל" מערבית...

מדוע מילים זרות, כמו "סרן" (מצרית) "פרדס" (פרסית) "ספסל" (יוונית) "סריס" (אכדית) ו"ארגון" (לטינית) מתועדות במילונינו כבנים חוקיים ללשון ואילו מילים לא פחות זרות (ולא יותר - ? - המערכת) כמו "פיר", "טרמפ"... ייחשבו כבניה החורגים וכממזריה של העברית? אה? אני שואל באידיש ( - דב"א! )

המערכת לא מנסה בכלל להכניס ראש בגוב האריות, ובמלחמה בין שונאי האנגרית לאוהבי ה...ארמית, אנחנו מעדיפים... שושי"ם (ועם כל הכבוד ליפנופילים שבדרך, אצלנו סו"ש זה סוף-שבוע, כלומר "וויק-אנד", כלומר Week-end, כלומר שומו-שמי"ם, כלומר... סליחה!!!).



ואחרון אחרון, חביב:

כצמן?! כן ולא!

כולכם יודעים בוודאי ש"תרגימא" איננו "עיתון מסחרי", ותלוי לפיכך (כן, ממש תלוי!) ברצון הטוב של כל אחד מכם, שיקרא, שיעיר, שיכתוב וכו' וכו'.

חלק מכם, בוודאי, גם זוכרים את אותה כתובת גרפיטי מפורסמת עם עניין ה"עד עולם - אחכה לך". ובכן, גם אנחנו מחכים כעת, ממש ממתינים כמו במסדרון של... חדר-לידה! ואפילו אתם ממתינים יחד איתנו, וכדאי לכם (אם אתם עוד לא יודעים...) לדעת למה!

ובכן, נ"ס, שכבר עזרה לנו, בעניין מן העניינים, אותה נ"ס הבטיחה שתכתוב רשימה ל"תרגימא". ויש לנ"ס נושא מפולפל שבמפולפלים - ואנחנו ממש מתמוטטים מהמתח של הציפיה... מתי כבר תגיע לידינו רשימתה של נ"ס?! שהרי איננו מעיזים לטלפן אליה, לא רוצים להטריד את נ"ס, שלא תחרט חו"ח. אז, אולי, אולי תעזור לנו מין תפילה פומבית כזאת:

נ"ס, אנא! סיימי נא לכתוב את רשימתך, אנחנו מחכים, בקוצר-רוח!

(ולקטני האמונה שבינינו, מה זה - "לא מאמינים"? זה אומנם נס אם נוריד את הגרשיים, אבל יש, באמת, נ"ס - והיא באמת הבטיחה, והא ראייה שהעזנו להביא את התפילה בפומבי, וכעת, כאמור, לעיל, ובדריכות:)

במת - תרגימא

מארח את עוזי אורנן

שכתב לאחרונה (ט"ז בכסלו ה'תשמ"ח)

ב"הארץ" על תחיית - העברית

מי שירצה לעמוד על מידת התפתחותה של הלשון העברית יבקש אולי לעשות זאת על-פי חידושי המונחים המקצועיים. לשם כך יוכל לפנות אל פרסומי האקדמיה ללשון העברית (עיקרי פרסומיה הם בתחום זה), ואל מה שחודש בוועדותיה אך טרם פורסם רשמית. יתברר לו כי בגלגולה הקודם - "ועד הלשון", שהחל לפעול בשלהי המאה הקודמת - נתחדשו כ-15,000 מונחים, ומאז הוקמה האקדמיה ב-1952 (על-פי החלטת הכנסת), נתחדשו עוד כ-60,000 מונחים.

מספרים אלה עלולים לעורר תמיהה. הלוא "המלון החדש" של אבן-שושן מכיל בסך הכל קצת למעלה מ-71,000 ערכים, ולמעלה מחציים אינם אלא "ערכי משנה וניבים". בדיקת המונחים המחודשים של ועד הלשון והאקדמיה תגלה בנקל את הסוד: ברובם הגדול אין הם מלים חדשות, כי אם מלים ישנות או צירופי מלים ישנות, שנקבעה להם משמעות מדויקת בתחומי מקצוע מסוים.

הנה למשל צמר-זכוכית הוא צירוף של שתי מלים המצויות כבר בלשון המקרא, אך לצירופן הוקנתה משמעות חדשה, והצירוף המיוחד הזה הוא המעמיד מונח חדש. לעומת זאת התואר הדיר, שמתארים בו דבר שניתן לחזור עליו כראוי בתהליך ייצור, אינו רק בגדר תוספת משמעות חדשה לכלל המשמעויות שניתן להביען במלה עברית, אלא הוא גם צורה חדשה, שלא הייתה קיימת לפני כן בעברית. הוא הדין ברחופת או בתדליל.

בחידושי צורה יש לכלול כמובן גם מלים בעלות שורש שנתחדש בעברית על-יסוד מלה משפה זרה שנקלטה בעברית, כגון קמפל או סנתוז, וגם את המלים הזרות עצמן שנקלטו בלשוננו, כגון מינרל, ולפעמים בשינוי צורה, כגון דיסקית.

בפרסומי האקדמיה ובפרסומים על חידושי האקדמיה קשה לגלות איזה סיכום מספרי לעניין זה, היינו כמה מן המונחים החדשים הם חידושי משמעות של מלים קיימות וכמה הם חידושי צורה, וגם ראשי המדברים בוועדה למונחי הטכנולוגיה, היושבת בטכניון בחיפה, אינם יכולים לענות עליה אלא על-פי הערכה. ניתן לשער, על-יסוד בדיקות מקוטעות של מלונים מקצועיים, שחידושי הצורה הם המיעוט, ואינם מהווים יותר מחמישית בערך של כלל החידושים, הורה אומר עד 15,000 אלף צורות חדשות נתחדשו רשמית בעברית לצורך מינוח.

הרבה? מעט? - בכל חברה לשונית בעולם, ככל שהמדע והטכנולוגיה מתפתחים וככל שמופיעה הגות חדשה, כן מתעורר הצורך בפיתוח דרכי הבעה להם.

החידושים שבעברית משקפים צורך כלל-עולמי הקיים בכל חברה מפותחת בעולם. אולם בשפות רבות הדרך העיקרית לחידוש מונחים היא מתן משמעות חדשה למלים קיימות או לצירופיהן, ואילו בעברית מספר המונחים שהם בגדר חידוש צורה ולא בגדר חידוש משמעות בלבד, דומה שהוא גדול יחסית מן הנהוג בשפות אחרות.

אולם חידושי המונחים המקצועיים אינם אלא פן אחד של התפתחות הלשון. מלים חדשות למאות ולאלפים נוצרו ונוצרות מחוץ למסגרת הרשמית של האקדמיה וועדותיה. מלים אלו הן לרוב מן הלשון הכללית, ולא מתחום מקצועי גרידא, כגון נרמול, צחקוק, מרומזר, תקרית, טווח, דחפור, הסלמה, ורבות אחרות. ראובן אלקלעי, מחבר "מלון עברי שלם", סבור כי

מספר החידושים שלא נכללו עדיין בשום מלון מגיע לעשרים או לשלושים אלף. האקדמיה אינה שקודה לאסוף חידושים אלה.

חידושים כאלה נעשים במשים ובלי משים על-ידי דוברים רבים, ובניחוד

על-ידי מתרגמים. אלה נתקלים פעמים רבות במלה קיימת בשפה זרה מבלי

שיוכלו למצוא לה מקבילה מדוייקת בעברית. אך לא רק הם מחדשים: סופרים

ומשוררים, מורים ועורכים גם הם בין המחדשים חידושים לרוב, ואף

דוברים רגילים מן השורה. הנה כבר לפני שנים הושם אל לב לחידושי

ילדים (רבקאי, על שפת ילדינו בארץ, 1937). מי יאמין היום כי מלה

שכיחה כמו לכפתר היא חידוש תמים של ילד? אלמוני שהשתמש בה לראשונה

לא העלה על דעתו שמלה זו "אינה קיימת".

יכולת חידוש מלים הטמונה בדוברי עברית מתפרשת יפה על-פי הנחת

יסוד בבלשנות המודרנית.

לפי הנחה זו, בכל תינוק שבוע מלידה מנגנון המסוגל לקלוט את

המבעים הלשוניים שהוא עד להם, ולנסח על-פיהם "חוקי מותר ואסור".

על-פי החוקים האלה שבכל ילד מנסח לעצמו בשחר ילדותו, הוא יוצר מבעים

משל עצמו, מתוך ביטחון שמבעיו אלה ערוכים לפי הדקדוק (הוא אוסף

"חוקי מותר ואסור"). למשל, שמות שיש בהם ארבעה עיצורים, כגון תרניל,

אומלל, טלפון, טורפדו, או כפתור, סביר לו לילד, ולדובר החם בכלל,

להניח שיש בצידם פעלים ששורשם הוא סידרה של ארבעת העיצורים האלה,

היינו מתורגלים, התאמללו, טלפנתי, טורפדה או כפתר. אכן תכונה זו —

הימצאות "מלים אפשריות", מסתברות ומוכנות לשימוש — ניכרת בעברית

על-פי מבנה הלשון הרבה יותר מאשר בשפות רבות, והיא בניחוד העושה את

חידושי המלים לנפוצים כל-כך; רוב המלים העבריות הן תוצר המנגנון

הדקדוקי "שורש-משקל", ולא כך הוא בשפות רבות, שהמלון בהן נפרד ובלתי

תלוי כלל בדקדוק. תכונה זו של העברית מביאה אף לכך שדוברים שונים

ומרוחקים זה מזה יבואו לידי חידושים זהים. כך אירע, למשל, למלה מירווח, שאנשים שונים החלו להשתמש בה בלי שידעו כלל זה על זה. מנגנון התצורה הוא מאפשר גם תפישה מיידית וקלה מצד הקורא והמאזין. מלה חדשה המשמשת ראשונה במבט ממשי אינה ניכרת כלל כחדשה, כגון "דגלול אוניות כווייתיות".

"מנגנון תצורת המלים" הוא בעצם רק כינוי אחד, בהיר יותר, למונח הוותיק "דקדוק". והרי גם הדקדוק העברי כך בא לעולם: מתוך טקסטים עתיקים העמידו חכמי לשון את "חוקי מותר ואסור". משהועמדו חוקים אלה שוב אין הדובר, הפועל לפיהם, תלוי בטקסטים ההם, שכן כבר התייצב אצלו "מנגנון תצורה" משלו, ועל-פיו בלבד הוא יוצר את מבעיו. מידת העצמאות של מנגנון התצורה היא שצריכה להיבחן. האם דוברי הלשון נזקקים לטקסטים העתיקים כדי להביע את אשר יש להם להביע? דומה שדוברי העברית השתחררו זה מכבר מן הצורך להסתמך על פסוקי מקרא או על דרכי הבעה של המשנה, או של רש"י או הרמב"ם.

התביעה להכיר ב"עברית ישראלית" כשפה עצמאית, הראויה שיתייחסו אליה כאל כל שפה חיה, הועלתה כידוע בשנות החמישים על-ידי חיים רוזן וחיים בלנק, אולם כדאי להזכיר כי תביעה עקרונית כזאת נוסחה בתקיפות ובהתרגשות כבר בשנות מלחמת העולם השנייה בידי מי שהיה חייל בבריגאדה, אליהו אראל (אז: אנגל), ובעצם, בניסוח מנומס ולמדני קבע כבר יוסף קלוזנר, בהקדמה לספרו "דקדוק קצר של העברית החדשה" (1935), כי לשון המשכילים הצעירים שהתחנכו בארץ ישראל היא העברית החדשה, והיא הראויה לדקדוק משלה. ודאי יופתעו רבים לדעת כי כבר ב-1910 (!) תבע ישראל טלר, מזכיר ועד הלשון, בספר דקדוק שחיבר, להאזין לדיבור העברי בחוצות ובשווקים במושבות, ביפו ובירושלים, ועל-פיו לנסח את הדקדוק של השפה החדשה. דא עקא, הממונים על התפתחותה של העברית, בין מטעם

החוק בין במוסדות להשכלה גבוהה, נותנים דעתם הרבה פחות ל"דיבור העברי בחוצות ובשווקים" ולהתפתחות האדירה של מדע הבלשנות, ועיקר מעייניהם לדלות עוד ועוד מכמנים מן הטקסטים העתיקים. מאז התגבש היישוב העברי כיישות לאומית, ובמיוחד מאז השיג את עצמאותו והקים את ישראל, נעשתה "לשון חכמים" - היינו לשון המשנה והספרות ההלכית והמדרשית שהועלתה על הכתב עד שקיעתה של העברית במאה השביעית והשמינית לספירה - למקור המכובד ביותר והנלמד ביותר בתקופותיה של הלשון. כאילו יצאה בת-קול ואמרה להן לסופרים ולחוקרים: הו אוחזין בלשון חכמים ותהא רוח הבריות נוחה מכם. מסתבר שהחיבה היתרה ל"לשון חכמים" מקורה באהדה ובהבנה שהוגים רבים מבני דורנו למבנה הפוליטי של הימים ההם: יישוב יהודי גדול ביחס, בדל ונפרד מכל מי שאינו יהודי, בעל מידה ניכרת של אוטונומיה משתנית, וקשור עם קהילות יהודים שמחוץ לארץ ישראל. אולם חיבה זו גוררת העלאת לשון חכמים ללשון מופת, כאילו ברור לחלוטין שלחכמי אותה תקופה היה "מנגנון תצורה" העדיף במשהו על מנגנוני התצורה של משכילי העברית בימינו. והרי בפי ה"חכמים" (להבדיל מ"עמי הארץ") היתה הלשון העברית אך אחת ממספר לשונות השגורות על-פיהם, יתכן שרבים מהם אף גדלו על ברכי לשון זרה, ועברית כלל לא היתה שפתם. עובדה היא כי לשון התקופה הזאת משופעת במבנים ובצורות זרות, ומלים זרות לרוב שימשו את בני התקופה גם בלי שיותן להן צליל עברי.

ללשון אין חיים אלא בפיהם של בני אדם המעמידים חברה לשונית, וטיבה של הלשון מעיד על טיבה של החברה. קל לראות כי השינויים שחלו בלשון העברית בעשורים האחרונים מקבילים לשינויים המורגשים היטב בחברה דוברת העברית.

( ח"פ שפה ו' חלק א' ע"א )

הדפוס: משרד החינוך והעיון

למילים קשות:

רפח: החומר המתופזר בתרחיף

תדליל: תוצאת הדילול

קמפל: קדר, הפעיל קומפילציה (תרגום לשפה שהמכונה מסוגלת לקלוט) על

תוכנית מחשב

סנחוז: עשיית סינחזה

דגלול: הנפת דגל חדש

תם ולא נשלם: עד כאן - בשבת הגדול.

עם סגירת-הגליון:

חברי האגודה משתתפים בצערו של חברנו

יוסף אלרון

עם פטירתה של רעייתו

אסתר ז"ל

( כ"ז באדר ה'תשמ"ח )

מביעים את תחנומינו למשפחה